

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Кафедра слов'янських мов та методик їх викладання

Руденко Л.М.

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
З ДИСЦИПЛІНИ “СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МОВА”
(СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ)**

для студентів денної форми навчання напряму
0305 “Філологія. Переклад”

Херсон - 2008

УДК

ББК

Н

Обговорено на засіданні кафедри Схвалено навчально-методичною
слов'янських мов комісією університету
та методики їх викладання (протокол № від)
(протокол № 7 від 11.02.08)

Рекомендовано до друку вченою радою Херсонського державного
університету

(протокол № від)

Укладач: Руденко Л.М. – доктор філологічних наук, професор

Рецензенти: Олексенко В.П. – доктор філологічних наук, професор
Пентилюк М.І. – доктор педагогічних наук, професор

Руденко Л.М.

Навчально-методичний комплекс з дисципліни “Сучасна українська мова” (стилістичний аспект): для студентів денної форми навчання, напряму 0305 “Філологія. Переклад”. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – 41с.

Зміст

Вступ.....	5
Загальний тематичний план курсу.....	6
ЗМІСТОВІ МОДУЛІ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ	
Перший змістовий модуль: Вступ. Фонетика. Лексикологія	
Лекційний модуль	
Тема 1. Вступ.....	8
Тема 2. Функціональні стилі мови.....	8
Тема 3. Фонологія. Фонетичні засоби стилістики.....	9
Тема 4. Лексикологія. Склад лексики з погляду стилістичного вживання.....	9
Тема 5. Склад лексики з погляду походження. Стилiстичнi можливостi iншомовної лексики.....	10
Практичний модуль	
Тема 1. Функції мови. Походження української мови. Поняття державної та літературної мови.....	10
Тема 2. Функціональні стилі мови, стилетворчі їх особливості, призначення.....	11
Тема 3. Фонема, функції фонем, варіанти. Фонетичні засоби стилістики.....	13
Тема 4. Лексикологія. Загальноповживана лексика, її стилістичні можливості.....	14
Тема 5. Стилiстично обмежена лексика.....	15
Тема 6. Склад лексики з погляду походження. Стилiстичне вживання iншомовної лексики.....	16
Модуль самостійної роботи.....	16
Другий змістовий модуль: Лексико-семантичні групи слів.	
Активна і пасивна лексика. Фразеологія. Словотвір	
Лекційний модуль	
Тема 6. Лексико-семантичні групи слів та їх стилістика.....	17
Тема 7. Зміни в словниковому складі мови. Стилiстичне використання архаїзмів, історизмів, неологізмів.....	17
Тема 8. Фразеологія. Фразеологічна стилістика. Словотвір.....	18
Практичний модуль	
Тема 1. Лексико-семантичні групи слів. Полісемія, стилістичне значення полісемії.....	18
Тема 2. Переносні вживання слів.....	19
Тема 3. Синоніми, їх стилістична важливість.....	20
Тема 4. Омоніми, пароніми, антоніми, їх стилістичні функції.....	21
Тема 5. Зміни в словниковому складі мови. Стилiстичне використання архаїзмів, історизмів, неологізмів.....	22
Тема 6. Фразеологія. Фразеологічна стилістика.....	22

Тема 7. Словотвір. Стилiстичнi функцiї засобiв словотвору.....	23
Модуль самостiйної роботи.....	24

Третiй змiстовий модуль: Морфологiя. Морфологiчна стилiстика

Лекцiйний модуль

Тема 9. Iменник. Стилiстика категорiй iменника	24
Тема 10. Прикметник. Стилiстична спроможнiсть прикметникiв....	25
Тема 11. Числiвник. Займенник. Стилiстичне iх використання.....	25
Тема 12. Дiєслово. Стилiстичнi властивостi дiєслiв.....	25
Тема 13. Прислiвник. Стилiстичне вживання прислiвникiв.....	26
Тема 14. Службовi слова, iх стилiстика.....	26

Практичний модуль

Тема 1. Iменник. Стилiстика категорiй iменника	
Прикметник. Стилiстична спроможнiсть прикметникiв.....	27
Тема 2. Числiвник. Займенник. Стилiстичне iх використання.....	28
Тема 3. Дiєслово. Стилiстичнi властивостi дiєслiв	
Прислiвник. Стилiстичне вживання прислiвникiв.....	29
Тема 4. Службовi слова, iх стилiстика.....	31
Модуль самостiйної роботи.....	32

Четвертий змiстовий модуль: Синтаксис. Стилiстичне використання синтаксичних засобiв мови

Лекцiйний модуль

Тема 15. Речення, словосполучення, iх стилiстика.....	33
Тема 16. Члени речення, iх стилiстика.....	33
Тема 17. Просте ускладнене речення, стилiстика його компонентiв.....	33
Тема 18. Синтаксис складного речення. Стилiстичне використання складних речень. Стилiстичнi функцiї абзацу i тексту.....	34

Практичний модуль

Тема 1. Речення, словосполучення, iх стилiстика.....	34
Тема 2. Члени речення, iх стилiстика.....	36
Тема 3. Просте ускладнене речення, стилiстика його компонентiв...	37
Тема 4. Синтаксис складного речення. Стилiстичне використання складних речень. Стилiстичнi функцiї абзацу i тексту.....	38
Модуль самостiйної роботи.....	39
Лiтература.....	39

ВСТУП

Предметом вивчення курсу “Українська мова” (стилістичний аспект) є сучасна українська літературна мова в усіх її стилях і формах вияву.

Органічною і необхідною складовою мови як комунікативної системи є мовні одиниці – різнотипні елементи мови, кожен з яких представлений певною мовною матерією і виконує тільки йому властиву функцію.

Цілісний підхід до української мови як науки в системі формування спеціаліста-перекладача вимагає не тільки засвоєння курсу “Українська мова”, але й розуміння сутності стилістики мовних одиниць. Такий підхід сприяє формуванню в студентів стилістично диференційованого мовлення, навчанню мовленнєвої майстерності, що вкрай важливо і для формування їх загальної культури.

Засвоюючи фонетичну (звукову) систему української мови, її словниковий склад (лексику) і граматичну будову (морфологічну і синтаксичну), студенти – майбутні перекладачі – повинні одночасно оволодіти стилістикою сучасної української літературної мови, тобто її культурою в усній і писемній формах, в усіх її жанрових різновидах, без чого неможливим є використання всього потенціалу українського слова.

Мета дисципліни: поглибити у студентів розуміння мовних явищ та їх стилістичної спроможності.

Завдання дисципліни:

методичні:

- розробити програму курсу на основі сучасних досягнень вітчизняного та зарубіжного мовознавства;
- співвіднести теоретичні знання студентів та їхні практичні навички і вміння орієнтуватися у мовних та мовленнєвих питаннях, досягти розуміння студентами цілісності, нерозривності та інтегрованості всіх лінгвістичних явищ;

пізнавальні:

- сформуванню у студентів наукові поняття, що становлять предмет, закономірності, зміст та структуру курсу “Українська мова (стилістичний аспект)”, щодо фонетики та фонетичних засобів стилістики, лексики та лексичних засобів стилістики, фразеології та фразеологічної стилістики, морфології та морфологічної стилістики, синтаксису та стилістичного використання синтаксичних засобів мови;

практичні:

- допомогти студентам практично оволодіти літературними нормами сучасної української мови;
- сформуванню у студентів міцні навички культури усного і писемного мовлення;
- забезпечити оволодіння стилістикою ресурсів мови і функціональною стилістикою;

- ознайомити студентів із стилістичними прийомами і способами використання мовного матеріалу відповідно до умов і цільової настанови;
- виробити вміння оцінювати стилістичні можливості мовних засобів.

ЗАГАЛЬНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ “УКРАЇНСЬКА МОВА” (СТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ)

№ п/п	Тема	Назва розділу, теми	Лекц.	Практ.	Разом
		Розділ І. Вступ. Фонетика. Лексикологія			
1	Тема 1	Вступ	2	2	4
2	Тема 2	Функціональні стилі мови	2	2	4
3	Тема 3	Фонологія. Фонетичні засоби стилістики	2	2	4
4	Тема 4	Лексикологія. Склад лексики з погляду стилістичного вживання	2	4	6
5	Тема 5	Склад лексики з погляду походження	2	2	4
		Розділ ІІ. Лексико-семантичні групи слів. Активна і пасивна лексика. Фразеологія. Словотвір			
6	Тема 6	Лексико-семантичні групи слів та їх стилістика	2	8	10
7	Тема 7	Зміни в словниковому складі мови. Стилiстичне використання архаїзмів, історизмів, неологізмів.	2	2	4
8	Тема 8	Фразеологія. Фразеологічна стилістика. Словотвір.	2	4	6
		Контроль знань	Залік		
		Розділ ІІІ. Морфологія. Морфологічна стилістика			
9	Тема 9	Іменник. Стилiстика категорій іменника	2	2	6
10	Тема 10	Прикметник. Стилiстична спроможність прикметників	2		
11	Тема 11	Числівник. Займенник. Стилiстичне їх використання	2	2	4
12	Тема 12	Дієслово. Стилiстичні властивості дієслів	2	2	6
13	Тема 13	Прислівник. Стилiстичне вживання прислівників	2		
14	Тема 14	Службові слова, їх стилістика	2	2	4

		Розділ IV. Синтаксис. Стилiстичне використання синтаксичних засобiв мови			
15	Тема 15	Речення, словосполучення, їх стилістика	2	2	4
16	Тема 16	Члени речення, їх стилістика.	2	2	4
17	Тема 17	Просте ускладнене речення, стилістика його компонентів	2	2	4
18	Тема 18	Синтаксис складного речення. Стилiстичне використання складних речень. Стилiстичні функції абзацу і тексту	2	2	4
		Разом	36	42	78
		Контроль знань	Екзамен		

ЗМІСТОВІ МОДУЛІ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Перший змістовий модуль

Тема: Вступ. Фонетика. Лексикологія

Лекційний модуль:

1. Вступ
2. Функціональні стилі мови
3. Фонологія. Фонетичні засоби стилістики
4. Лексикологія. Склад лексики з погляду стилістичного вживання
5. Склад лексики з погляду походження

Тема 1. Вступ

Ключові поняття теми: мова, усна і писемна форми мови, функції мови, генеалогічна класифікація, типологічна класифікація, індоєвропейська сім'я мов, староукраїнська літературна мова, державна мова, літературна мова, мовна норма.

Значення мови в житті людини і суспільства. Функції мови: комунікативна, номінативна, мислетворча, пізнавальна, експресивна, волюнтативна, естетична, культурологічна, ідентифікаційна, міфологічна. Походження української мови. Класифікації мов світу: генеалогічна, типологічна. Індоєвропейська сім'я мов, її групи.

Поняття державної мови, державність української мови, етапи її функціонування.

Літературна мова, мовна норма, її становлення, визначальні риси. Староукраїнська літературна мова, нова українська літературна мова.

Тема 2. Функціональні стилі мови

Ключові поняття теми: стиль мови, стиль мовлення, функціональний стиль, розмовно-побутовий стиль, офіційно-діловий стиль, науковий стиль, художній стиль, публіцистичний стиль, конфесійний стиль, епістолярний стиль, стилетворчі особливості, підстиль.

Система функціональних стилів сучасної української мови. З'ясування поняття "стиль мови" та "стиль мовлення".

Розмовно-побутовий стиль мови і мовлення: ознаки, стилетворчі особливості (лексичні, фразеологічні, граматичні), основне призначення, сфера використання.

Офіційно-діловий стиль мови і мовлення: стилетворчі особливості (лексичні, граматичні), ознаки ділового стилю, основне призначення, сфера використання.

Науковий стиль мови і мовлення: стилетворчі особливості (лексичні, фразеологічні, граматичні), ознаки, основні розділи, підстили, основне призначення, сфера використання.

Художній стиль мови і мовлення: стилетворчі особливості (лексичні, фразеологічні, граматичні), ознаки, підстили (епічні, ліричні, драматичні), основне призначення.

Публіцистичний стиль мови і мовлення: стилетворчі особливості (лексичні, фразеологічні, граматичні), підстили (стиль ЗМІ, художньо-публіцистичний, есе, науково-публіцистичний), жанри публіцистичного мовлення, основне призначення стилю, сфера використання.

Інші стилі (конфесійний, епістолярний), їх стилетворчі особливості (лексичні, граматичні конфесійного; лексичні, граматичні й орфографічні епістолярного).

Тема 3. Фонологія. Фонетичні засоби стилістики

Ключові поняття теми: фонема, варіанти (алофони), анафора, алітерація, асонанс, епіфора, рима, звуковідтворення, звуконаслідування, орфоепічно-акцентні мовні одиниці.

Фонема, функції фонем (конститутивна, ідентифікаційна), варіанти фонем. Звук як конкретна реалізація певної фонем.

Явища української фонетичної стилістики. Повтор мовних одиниць (анафора, алітерація, асонанс, епіфора).

Рима (повна і часткова).

Звуковідтворення та звуконаслідування як відображення звуків певних об'єктів природи та навколишньої дійсності за допомогою спеціально дібраних звуків.

Орфоепічно-акцентні мовні одиниці. Наголос: функції, види. Нормативне наголошення слів. Інтонація, стилістична вагомість інтонації.

Тема 4. Лексикологія. Склад лексики з погляду стилістичного вживання

Ключові поняття теми: лексика, поняття, значення слова, лексичне значення, граматичне значення, конкретне значення, абстрактне значення, пряме і переносне значення, загальноновживана лексика, стилістична обмежена лексика, іншомовна лексика, жаргонізми, арготизми, діалектизми

Поняття про лексику та лексикологію як розділ мовознавства. Слово – основна одиниця лексикології. Основні ознаки слова. Слово і поняття. Значення слова. Лексичне і граматичне значення слова. Повнозначні і неповнозначні слова. Конкретні і абстрактні значення слів. Пряме і переносне значення слова.

Загальноновживана (стилістично нейтральна) лексика. Стилістичні можливості загальноновживаної лексики. Стилістично обмежена (або спеціальна) лексика. Професійно-виробнича лексика. Професіоналізми.

Офіційно-ділова лексика. Науково-термінологічна лексика. Побутова лексика. Емоційна лексика. Жаргонізми. Арготизми. Діалектизми.

Тема 5. Склад лексики з погляду походження

Ключові поняття теми: праслов'янська лексика, спільно-праслов'янські слова, власне українські слова, старослов'янізми, засвоєння зі слов'янських та інших мов. Інтернаціоналізми.

Споконвічні слова: спільнослов'янські (праслов'янські), спільно східнослов'янські, власне українські.

Старослов'янізми у складі української лексики, їх специфічні риси (фонетичні, граматичні).

Засвоєння зі слов'янських мов (російської, білоруської, польської, чеської), давньогрецької та латинської мов, тюркської мови, західноєвропейських мов (німецької, французької, англійської, голландської, італійської). Ступінь засвоєння іншомовних слів. Стилістичне вживання іншомовної лексики. Інтернаціоналізми.

Практичний модуль

Тема 1. Функції мови. Походження української мови. Поняття державної та літературної мови

Методичні рекомендації

Звертаємо увагу на те, що мова є засобом і матеріалом формування та становлення особистості людини, її інтелекту, волі, почуттів і формою буття. Це безпосередній процес пізнання світу, це засіб спілкування між людьми, передання власного досвіду іншим і збагачення досвідом інших.

Мові властиві такі *функції*: 1) комунікативна; 2) номінативна; 3) мислетворча; 4) пізнавальна; 5) експресивна; 6) волюнтативна; 7) естетична; 8) культурологічна; 9) ідентифікаційна; 10) міфологічна.

Усі мови світу класифікують за двома ознаками: за походженням (генеалогія) і типом, будовою (типологія). Отже, є дві основні класифікації мов: *генеалогічна і типологічна*.

Пам'ятаймо, що за генеалогічною класифікацією українська мова належить до індоєвропейської сім'ї мов, куди входять такі групи: слов'янська, романська, германська, балтійська, кельтська, індійська, іранська та інші. Слов'янська група мов складається з трьох підгруп: східнослов'янської, західнослов'янської, південнослов'янської. До східнослов'янської підгрупи належать мови: українська, російська, білоруська. Усі слов'янські мови мають одне джерело – праслов'янську, спільнослов'янську основу.

Державна мова – це закріплена традицією або законодавством мова, вживання якої обов'язкове в органах державного управління та діловодства,

громадських органах та організаціях, на підприємствах, у державних закладах освіти, науки, культури, у сферах зв'язку та інформатики.

Літературна мова – унормована мова спілкування, зафіксована в писемній та усній практиці. Головні її ознаки – наддіалектний характер, стабільні літературні норми в граматиці, лексиці, вимові.

Мовна норма – це сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови і сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування у певний період розвитку мови і суспільства. Визначальними рисами мовної норми є стабільність, дотримання ustalених, загальноприйнятих правил щодо слововживання, написання, наголошування, граматичного оформлення висловлювання.

Питання для самоконтролю:

1. Яке значення мови в житті людини?
2. Які функції мови?
3. До якої сім'ї, групи та підгрупи належить українська мова?
4. Яка мова є державною?
5. Які етапи державності української мови?
6. Що таке літературна мова та мовна норма?

Тема 2. Функціональні стилі мови, стилетворчі їх особливості, призначення

Методичні рекомендації

Опрацьовуючи тему, слід звернути увагу на те, що *функціональні стилі мови* – це колективно усвідомлені різновиди мови, що об'єднують мовні одиниці за їх функціональним призначенням у певні структури, кожна з яких формується певною сукупністю особливих мовних ознак.

Терміни “*стиль мови*” і “*стиль мовлення*” синонімічні, але все ж таки стиль мови – це різновид літературної мови, а стиль мовлення – це функціонально-стилістичне використання тих мовних одиниць, з яких формується кожен із стилів мови.

Розмовно-побутовий стиль мови і мовлення – має усну (переважно) і писемну форми вияву. Найсуттєвіші стилетворчі особливості: лексичні, фразеологічні – широке використання загальноновживаної побутової лексики і фразеологізмів; граматичні – активне вживання речень різного типу та модального спрямування. Основне призначення – бути засобом впливу і невимушеного спілкування, жвавого обміну думками тощо. Сфера використання – усне повсякденне спілкування в побуті, у родині, на виробництві.

Офіційно-діловий стиль мови і мовлення – представлений у розгалуженій системі сучасних документів. Підстили: законодавчий, дипломатичний, юридичний, адміністративний. Найсуттєвіші стилетворчі особливості: лексичні – край обмежене використання слів у переносному значенні, широке вживання суспільно-політичної лексики, повна відсутність

фразеологізмів; граматичні – усталені мовні форми, стандартні вислови, шаблони структури. Основне призначення – регулювати офіційно-ділові відносини, обслуговувати громадянські потреби людей у типових ситуаціях.

Науковий стиль мови і мовлення – має дві форми: писемне наукове мовлення та усну форму: доповіді, виступи, лекції тощо. Підстили: власне науковий, науково-популярний, науково-навчальний, виробничо-технічний. Найсуттєвіші стилетворчі особливості: лексичні – широке використання наукової термінології з різних галузей знань, уживання слів у прямому значенні, украй обмежене вживання фразеологізмів; граматичні – стандарт у побудові речень, використання простих ускладнених речень, складних синтаксичних конструкцій, граматично повних речень. Основне призначення – викладення наслідків досліджень, обґрунтування гіпотез, роз'яснення явищ тощо. Сфера використання – наукова діяльність, освіта.

Художній стиль мови і мовлення – здебільшого писемний за формою, але реалізується і в усній формі (літературно-художні тексти по радіо, телебаченню, концерти). Підстили: епічні, ліричні, драматичні. Найсуттєвіші стилетворчі особливості: лексичні, фразеологічні – багатство, розмаїтість лексики, активне вживання слів з переносним, образним значенням фразеологізмів, синонімів, антонімів, омонімів; граматичні – синтаксична варіативність у побудові речень різної модальності, пропуски слів, незакінчені конструкції, уживання слів-речень. Основне призначення – інформативна функція, естетичний вплив засобами художнього слова на розум, почуття та волю читачів, формування усних переконань, моральних якостей. Сфера використання – усі жанри художньої літератури.

Публіцистичний стиль мови і мовлення – найповніше реалізується в писемній формі (газетах, суспільно-політичній літературі). Підстили: стиль ЗМІ, художньо-публіцистичний, есе, науково-публіцистичний. Найсуттєвіші стилетворчі особливості: лексичні, фразеологічні – використання суспільно-політичної, економічної, юридичної лексики, у певних межах – філософської, технічної тощо. Уживання слів, що виражають почуттєвість, експресію, мають образне значення, фразеологізмів; граматичні – використання усіх паралельних форм одного слова, розгалуженої структури речень. Основне призначення – розв'язання актуальних, важливих суспільно-політичних проблем, активний вплив на читача, спонукання до діяльності, пропаганда певних думок, переконань. Сфера використання – громадсько-політична, суспільно-виробнича, культурно-освітня діяльність.

Інші стилі: *конфесійний* – мовлення в межах конфесійного (релігійного) стилю або конфесійне мовлення, що обслуговує культово-професійні потреби священнослужителів; *епістолярний* – приватні листи.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке стиль мови та стиль мовлення?
2. Які стилетворчі особливості розмовно-побутового стилю, основне призначення та сфера використання?

3. Які стилетворчі особливості офіційно-ділового стилю, основне призначення та сфера використання?
4. Які підстили офіційно-ділового стилю?
5. Які стилетворчі особливості наукового стилю, основне призначення та сфера використання?
6. Які підстили має науковий стиль?
7. Які стилетворчі особливості художнього стилю, основне призначення та сфера використання?
8. Які підстили має художній стиль?
9. Які стилетворчі особливості публіцистичного стилю, основне призначення та сфера використання?
10. Які підстили має публіцистичний стиль?
11. Які стилетворчі особливості конфесійного та епістолярного стилів, основне призначення та сфера використання?

Тема 3. Фонема, функції фонем, варіанти. Фонетичні засоби стилістики

Методичні рекомендації

Під час опрацювання теми потрібно врахувати, що *фонема* – найменша, внутрішньо неподільна одиниця звукової мови, що використовується для розрізнення слів та граматичних форм.

Функції фонем: 1) смислорозрізнявальна; 2) форморозрізнявальна; 3) будівельна.

Варіанти фонем або алофони – наслідок впливу фонем одна на одну. Серед кількох варіантів один є основний, решта – позиційні та комбінаторні.

Явища фонетичної стилістики: звукові повтори, рима, звуковідтворення та звуконаслідування.

Повтор або рефрен (приспів) – слово, група слів, які вживаються в тексті по кілька разів. Різновиди повторів: 1) анафора – повторення тих самих звуків; 2) алітерація – повторення однотипних за певною ознакою звуків; 3) асонанс – співзвучність наголошених голосних; 4) епіфора – повторення однакових звукосполучень, слів наприкінці рядків.

Рима – співзвуччя кінцівок слів у віршованих рядках. Вона буває повною і частковою.

Звуковідтворення – передача звуковими засобами криків тварин, птахів, шуму машин, механізмів тощо. Звуконаслідування – відображення звуків навколишньої дійсності.

Наголос – посилення голосу на одному із складів. Пам'ятаймо, що від наголосу в однозвучних словах залежить їх лексичне значення (замок - замо́к). Нормативне наголошування слів – одна з обов'язкових і важливих ознак культури мовлення. В українській мові наголос динамічний (силовий), зрідка буває фіксованим, постійним або вільним (рухомим). Деякі слова мають постійний наголос. Існує ще логічний (смісловий) наголос.

Нормативна вимова в усному мовленні реалізується в певній інтонації. Інтонація – сукупність звукових мовних засобів, завдяки яким передається смисловий, емоційно-експресивний і модальний характер висловлення.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке фонема?
2. Чому фонема є основною одиницею людської мови?
3. Які основні функції фонем?
4. Чим зумовлені варіанти фонем?
5. Які явища відносять до фонетичних засобів мовлення?
6. Що таке рефрен?
7. Які види рефрену?
8. Що таке рима?
9. Яка різниця між звуковідтворенням та звуконаслідуванням?
10. Що таке наголос?
11. Які види наголосу?
12. Які особливості української наголосу?
13. Що таке інтонація?

Тема 4. Лексикологія. Загальноживана лексика, її стилістичні можливості

Методичні рекомендації

Лексикологія (гр. *lexikos* – словесний, словниковий і *logos* - учення) – розділ науки про мову, в якому вивчається лексика мови, тобто її словниковий склад.

Одиницею лексики є слово. У ході вивчення теми звертаємо увагу на те, що слово в структурі мови - найменша, самостійна і вільновідтворювана в мовленні значеннева одиниця мови. Основна функція слова – знакова репрезентація окремого елемента дійсності (номінативна функція). Слово здатне називати не тільки окремий предмет, а й поняття.

Значення слова – це його співвіднесеність, зв'язок з певними явищами дійсності. Лексичне значення – реальний зміст слова. Є слова повнозначні і неповнозначні. Граматичне значення – це значення формальної належності, виражене елементами слова.

Є слова з конкретним і абстрактним значенням, однозначні (моносемантичні) і багатозначні (полісемантичні). Розрізняють пряме (первинне) і переносне (вторинне) значення слів.

У мові наявні групи слів якнайширшого і обмеженого використання.

Загальноживана лексика – слова й лексичні сполучення слів, якими користуються носії певної мови, які зрозумілі усім мовцям. Вона стилістично й емоційно нейтральна, оскільки загальноживані слова, як правило, не містять оцінки, хоча іноді і на них може нашаровуватися емоційне значення. До загальноживаних відносять назви осіб за родинною ознакою, за професією, за типовими рисами характеру, назви частин тіла людини і

тварини, сфер людської діяльності, знарядь праці, предметів домашнього вжитку, народів, культур, мов тощо.

Питання для самоконтролю:

1. Що вивчає лексикологія?
2. Якими ознаками характеризується слово?
3. Які функції слова?
4. Що таке лексичне та граматичне значення слова?
5. Що кладеться в основу поділу слів на повнозначні та неповнозначні?
6. Якими причинами зумовлюється членування лексики мови на різні стилістичні шари?
7. Які групи слів належать до загальноповживаної лексики?
8. Які стилістичні можливості загальноповживаної лексики?

Тема 5. Стилiстично обмежена лексика

Методичні рекомендації

На противагу загальноповживаній лексиці – словам якнайширшого використання стилістично обмежена лексика – це спеціальна лексика, або лексика обмеженого використання. За обсягом вона найчисельніша і стилістично найрозгалуженіша.

У її складі виокремлюють:

- 1) професійно-виробничу лексику, властиву мовленню осіб певної професії (*трал, навігація, ехолот*);
- 2) офіційно-ділову лексику, представлену мовними одиницями, які використовують у ділових паперах (*розпорядження, акт, заява*);
- 3) науково-термінологічну лексику, що обслуговує потреби загальнонаукового і галузево-наукового спілкування (*мовознавство, синонім, словосполучення*);
- 4) побутову лексику, сферою застосування якої є побутове життя людини (*стіл, виделка, кухоль*);
- 5) емоційну лексику, виокремлення якої здійснюється за позамовними ознаками, тобто за індивідуальною сутністю слів та контекстом чи конкретною ситуацією.

Терміни – штучно утворені слова або словосполучення, що виражають спеціальні поняття з певних галузей науки, техніки і мистецтва. Кожен термін має чітке визначення. Усі термінологічні одиниці поділяють на терміни-слова, які є лексичними одиницями (*іменник*), та термінологічні символи – графічні знаки (Σ - сума)

Питання для самоконтролю:

1. Що таке стилістично обмежена лексика?
2. Які слова належать до професійно-виробничої лексики, її застосування?

3. Якими словами чи сполученнями слів представлено офіційно-ділову лексику, який стиль мови вона формує?
4. Яке місце в словниковому складі мови займає науково-термінологічна лексика, які основні її шари?
5. Що таке термін?
6. Яку лексику використовують у побутовій сфері життя людини?
7. За яких умов слова можуть ставати виразами позитивної чи негативної емоційності?

Тема 6. Склад лексики з погляду походження. Стилiстичне вживання iншомовної лексики

Методичні рекомендації

Розглядаючи лексику з погляду походження, спостерігаємо, що у її складі взаємодіють дві основні групи слів – споконвічні слова (переважна більшість) та слова, засвоєні з інших мов.

Основні шари споконвічних слів: спільноіндоевропейські слова, праслов'янські (спільнослов'янські), власне українські слова. Ці слова визначають національну самобутність української мови.

iншомовна лексика – це засвоєння з неслов'янських та слов'янських мов. Цей шар словникового складу мови численний, тематично й структурно різноманітний, використовується в усіх стилях мови, особливо – науковому.

Засвоєння з неслов'янських мов – це слова з латинської, давньогрецької, арабської, старослов'янської, німецької, англійської, французької, італійської, голландської, фінської, тюркської мов.

Засвоєння з інших слов'янських мов – це слова з російської, польської, чеської, білоруської та болгарської мов.

iнтернаціоналізми – це слова, які у фонетично й граматично видозміненій формі використовуються майже в усіх літературних мовах.

Домінантною вимогою використання iншомовної лексики є однозначність, тобто усталена семантика та фонетико-граматична форма.

Питання для самоконтролю:

1. Як членується словниковий склад української мови з погляду походження?
2. Які основні шари споконвічних слів?
3. Які засвоєння з неслов'янських мов, причина їх появи?
4. Які засвоєння із слов'янських мов?
5. Що таке старослов'янiзми, їх найголовніші специфічні риси?
6. Що таке iнтернаціоналізми?
7. Які стилістичні норми використання iншомовної лексики?

Модуль самостійної роботи

Самостійне опрацювання студентами таких питань:

1. Чергування голосних фонем.
2. Чергування приголосних фонем.
3. Зміни звуків у потоці мовлення (подовження і подвоєння приголосних, асиміляція приголосних, спрощення в групах приголосних).
4. Особливості вимови голосних звуків.
5. Особливості вимови приголосних звуків.

Другий змістовий модуль

Тема: Лексико-семантичні групи слів. Активна і пасивна лексика. Фразеологія. Словотвір

Лекційний модуль:

6. Лексико-семантичні групи слів та їх стилістика
7. Зміни в словниковому складі мови. Стилiстичне використання архаїзмів, історизмів, неологізмів
8. Фразеологія. Фразеологічна стилістика. Словотвір.

Тема 6. Лексико-семантичні групи слів та їх стилістика

Ключові поняття теми: лексико-семантична група, полісемія, переносне значення, переносне вживання, метафора, метонімія, синекдоха, омоніми, омофони, омографи, пароніми, синоніми, синонімічний ряд, ідеографічні синоніми, стилістичні синоніми, абсолютні синоніми, контекстуальні синоніми, антоніми, антитеза.

Поняття про лексико-семантичні групи слів як об'єкт вивчення лексикології.

Поняття про полісемію або багатозначність слів. Прямі та переносні значення слів. Стилiстичне значення полісемії. Переносні вживання слів: метафора, метонімія, синекдоха.

Пароніми як особлива група слів лексики української мови, їх стилістичне вживання.

Рівнозвучні мовні одиниці або синоніми. Поняття синонімічного ряду. Групи синонімів: ідеографічні, стилістичні, абсолютні, контекстуальні. Стилiстична важливість синонімів.

Антоніми, групи антонімів: лексично-різнокореневі, однокореневі. Стилiстичні функції антонімів. Поняття антитези.

**Тема 7 Зміни в словниковому складі мови.
Стилістичне використання архаїзмів, історизмів, неологізмів**

Ключові поняття теми: активна лексика, пасивна лексика, архаїзми, лексичні архаїзми, словотвірні архаїзми, морфологічні архаїзми, фонетичні архаїзми, історизми, неологізми, лексичні неологізми, семантичні неологізми, індивідуально-авторські неологізми.

Поняття про активну і пасивну лексику.

Застаріла лексика. Архаїзми. Групи архаїзмів: лексичні, словотвірні, морфологічні та фонетичні архаїзми. Стилістичне використання архаїзмів.

Історизми як єдині назви застарілих речей і явищ. Стилістичне використання історизмів.

Нові слова і словосполучення слів у мовній системі. Причини виникнення неологізмів. Лексичні, семантичні та індивідуально-авторські неологізми. Стилістичні функції неологізмів.

Тема 8. Фразеологія. Фразеологічна стилістика. Словотвір.

Ключові поняття теми: стійкі сполучення слів, фразеологізми, ідіома, фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення, словотвір, засоби словотвору, словотворче значення, словотворчий тип, твірне слово, похідне слово, твірна основа, морфологічні способи словотвору, морфолого-синтаксичний спосіб, лексико-семантичний спосіб, лексико-синтаксичний спосіб.

Поняття про фразеологію як розділ науки про мову та фразеологізми. Джерела виникнення фразеологізмів.

Поняття про ідіоми та фразеологічні одиниці. Класифікація фразеологізмів за семантичним злиттям компонентів: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення.

Стилістичне використання фразеологізмів.

Словотвір або дериватологія як розділ мовознавства.

Основні одиниці словотворчої системи: словотворче значення, словотворчий тип, словотворчі засоби та способи словотворення.

Твірні та похідні слова. Твірна основа.

Стилістичні функції засобів словотвору.

Основні способи словотворення: морфологічні (афіксний, безафіксний, основоскладання, словоскладання, абревіація), неморфологічні (морфолого-синтаксичний, лексико-семантичний, лексико-синтаксичний).

Практичний модуль:

Тема 1. Лексико-семантичні групи слів. Полісемія, стилістичне значення полісемії

Методичні рекомендації

У процесі вивчення теми звертаємо увагу на те, що лексико-семантичні групи слів – це групи не будь-яких, а тільки повнозначних слів, кожна з яких своєрідна лексично, семантично і за виконуваними функціями, що це об'єкт вивчення такого розділу лексикології, як семасіології (гр. *semasia* – значення і *logos* – слово, вчення). Лексико-семантична сутність повнозначних слів найповніше простежується в явищах полісемії, омонімії, паронімії, синонімії та антонімії лексем.

Розглядаючи явище полісемії або багатозначності, потрібно усвідомити, що полісемія можлива за умов спільності між предметами і явищами, одне явище певними своїми ознаками подібне до інших.

Полісемічним вважається слово мінімум з двома значеннями: прямим та переносним. Переважною більшістю випадків одне пряме лексичне значення слова розгортається двома чи кількома переносними, у чому і виявляється стилістичне та семантичне багатство мови.

Конкретне стилістичне значення багатозначного слова визначається в контексті, де воно сприймається тільки в одному значенні. Пам'ятаймо, пряме значення найсуттєвіше для слова, але за деяких умов і допоміжне, переносне, може бути комунікативним найдоречнішим.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке лексико-семантичні групи слів?
2. У яких явищах простежується лексико-семантична сутність повнозначних слів?
3. Що таке полісемія?
4. Чим викликано багатозначність слів?
5. Яке значення слова називається прямим, а яке переносним?

Тема 2. Переносні вживання слів

Методичні рекомендації

Опрацьовуючи тему, звертаємо увагу на конкретні вияви переносності (переносних значень) слів, а саме: метафору, метонімію і синекдоху.

Найпоширенішим виявом переносного вживання слів є *метафора* (переміщення). Цей семантичний процес виявляється в тому, що форма мовної одиниці переноситься з одного предмета, явища, дії, ознаки на інші за подібністю: зовнішнього вигляду (*ідуть дощі*), кольору (*чорна година*), якихось властивостей людини (*спогади краями серце*), форми (*крило літака*), звучання (*дощ барабанить*) тощо. Різновидом метафори є епітети – художні означення (*золота душа*).

Метонімія (перейменування) – це тип переносного значення за суміжністю, котра може бути просторовою (*аудиторія слухала*), часовою (*жнива як час*), атрибутивною (*святковий одяг*), причиново-наслідковою (*шиття*) тощо.

Своєрідною метофорою є *синеκδοxa* (спільне переймання, витлумачення), в основі якої лежить перенос на основі кількісних відношень, тобто на заміні назви цілого назвою його частини (*йшли коміри і капелюхи*).

Метафора, метонімія і синеκδοxa виступають потужними засобами образності, виразності, емоційності мови і становлять величезне стилістичне багатство.

Питання для самоконтролю:

1. Які мовні явища відносять до конкретних виявів переносності?
2. Що таке метафора?
3. Що може бути основною метафори?
4. Як виникає метонімія?
5. Який вид переносного значення називається синеκδοxою?
6. Що є основною синеκδοxою?

Тема 3. Синоніми, їх стилістична важливість

Методичні рекомендації

У процесі функціонування мови її лексика постійно збагачується новими значеннями і відтінками. Багатство кожної мови визначається наявністю у ній *синонімів* (однойменний) – слів, близьких або тотожних за своєю семантикою, але різних звуковим складом. Пам'ятаймо, семантика в синонімічних словах спільна, але кожне слово має свій особливий відтінок у значенні.

Є три групи синонімів: ідеографічні або семантичні, стилістичні та абсолютні. *Ідеографічні* синоніми передають різні відтінки того самого поняття (*мир, спокій, тиша, злагода*). *Стилістичні* синоніми відрізняються емоційно-експресивним забарвленням і характерні для певного стилю, зокрема, художнього для створення образності (*перемога – звитяга, обманувати – брехати*). *Абсолютні* синоніми – це слова тотожні значенням, взаємозамінні у будь-яких контекстах (*горизонт – обрій, небосхил, небокрай*).

Окрему групу становлять *контекстуальні* синоніми з огляду на те, що в певних контекстах слова різного лексичного значення можуть вступати в синонімічні відношення (*говорити – плести, товкти, молоти*).

Рівнозвучні мовні одиниці об'єднуються в синонімічні ряди. Щоб правильно віднести лексему до того чи іншого синонімічного ряду, потрібно знайти стрижневе слово, яке стилістично нейтральне, найменш емоційно забарвлене і в словниках подається першим. Синонімічні ряди найчастіше формуються словами однієї частини мови.

За допомогою синонімів можна висловитись і точно, і по-художньому, і з потрібним емоційним навантаженням.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке синоніми?
2. На які групи поділяються синоніми?
3. Які синоніми називаються ідеографічними?
4. Які синоніми називаються стилістичними?
5. Які синоніми називаються абсолютними?
6. Які синоніми називаються контекстуальними?
7. Що таке синонімічний ряд?

Тема 4. Омоніми, пароніми, антоніми, їх стилістичні функції

Методичні рекомендації

Опрацьовуючи *омоніми*, звертаємо увагу на те, що на відмінну від багатозначного слова, в якому кожне непряме, тобто переносне значення пов'язане з прямим, омоніми такого спільного значення не мають, вони виявляють між собою лише зовнішній збіг кількох слів.

Найтиповішими є повні омоніми, всі форми яких однакові. Їх ще називають лексичними омонімами (Роман – ім'я, роман – художній твір). Неповні омоніми називають граматичними. Це омоформи, омографи та омофони. *Омоформи* – це слова, звуковий склад яких збігається тільки в одній граматичній формі (*мати* – іменник, *мати* – дієслово). *Омографи* – це слова, які пишуться однаково, але відрізняються звучанням (*за́мок* і *замо́к*). *Омофони* виникають внаслідок звукового збігу слів і їх форм, які різняться написанням (*сонце* і *сон це*).

Пам'ятаймо, омоніми – це слова з різним значенням. Їх лексичне значення можна встановити тільки в контексті.

Пароніми – це слова або фраземи, що мають часткову звукову подібність і повну або часткову семантичну розбіжність (*абонент* – *абонемент*). Пароніми завжди поєднані одне з одним семантично й фонетично-граматично, і в кожному конкретному контексті ними, як і омонімами, може створюватися каламбурність.

У ході вивчення *антонімів* пам'ятаймо, що це слова з протилежним значенням (*день-ніч*). Слова з **не** виступають антонімами лише тоді, коли з цим префіксом вони набувають нового, протилежного значення (*неволя*). Антонімічний ряд формується тільки за умов певної спільності повністю семантично-протилежних слів (*ранок* – *вечір*, - *частина доби*). Антонімами формується *антитеза* – мовний зворот з протиставленням чогось з метою посилення враження від мовленого.

Питання для самоконтролю:

1. Чим відрізняється омонімія від полісемії?
2. На які групи поділяються омоніми?

3. Що таке омоформи, омофони, омографи?
4. Які стилістичні функції омонімів?
5. Що таке пароніми, у чому сутність їх стилістичного вживання?
6. Що таке антоніми?
7. Як формується антонімічний ряд?
8. Що таке антитеза?

Тема 5. Зміни в словниковому складі мови. Стилістичне використання архаїзмів, історизмів, неологізмів

Методичні рекомендації

Основний шар словникового складу мови становить *активна лексика* – загальнонародні слова або широкоживані терміни. Кожна людина має індивідуальний обсяг активної лексики. Тому прийнято розрізняти активну лексику мови і активну лексику окремої людини. Частину словникового складу української мови займає *пасивна лексика* – маловживані, але зрозумілі мовцям слова, у яких наявні ознаки застарілості або новизни.

Вивчаючи тему, зважаємо на те, що частотність функціонування тих чи інших слів зумовлена динамікою самого життя, де нове співіснує із старим, одне народжується, інше забувається.

На позначення явищ, речей, які застаріли, використовуються *архаїзми*, поряд з якими завжди існує звичайне сучасне слово (*ланіти* – *щоки*), та *історизми*, котрі на відміну від архаїзмів не мають слів-замінників (*раб*, *бояриня*, *волосний*).

Пам'ятаймо, що до архаїзмів та історизмів удаються в художньому мовленні, щоб відтворити колорит минулого.

Так само, внаслідок розвитку змін у суспільному житті виникають і нові слова, або *неологізми*. Слід звернути увагу на те, що статус неологізмів нові слова зберігають доти, доки вони не стають загальноновживаними, тобто зрозумілими широкому загалу. Отже, вони не відразу входять до активної лексики. Неологізми своєрідно увиразнюють мовлення.

Питання для самоконтролю:

1. Чому лексика мови перебуває в стані безперервних змін?
2. Чим визначається належність слова до активної чи пасивної лексики?
3. Чому виникає потреба в архаїзмах та історизмах?
4. Чим викликана поява неологізмів?
5. За яких умов неологізми стають загальноновживаними?
6. Які стилістичні функції неологізмів?

Тема 6. Фразеологія. Фразеологічна стилістика

Методичні рекомендації

Під час опрацювання теми “Фразеологія” (гр.phrasis – вираження, logos - учення) звертаємо увагу на той факт, що фразеологізми на відміну від звичайних словосполучень не створюються у процесі мовлення за усталеною в мові семантико-синтаксичною нормою, а тільки відтворюються, оскільки це сталі, лексично неподільні поєднання слів. Фразеологічні сполучення слів завжди становлять тільки один член речення або окреме просте чи складне речення.

За семантичною класифікацією, в основу якої покладено ступінь нерозкладності семантики фразеологізмів, виокремлюють фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення.

Фразеологічні зрощення характеризуються абсолютною нерозкладністю, невмотивованістю семантики їх компонентів (*бити байдики*). Значення *фразеологічних єдностей* частково мотивується семантикою їх складників (*ні пари з вуст*). *Фразеологічні сполучення* характеризуються певною самостійністю значення їх компонентів (*порушити питання, порушити справу*).

На периферії фразеологічної системи перебувають прислів'я, приказки та крилаті вислови. Фразеологічним одиницям властиві явища полісемії, синонімії, антонімії та омонімії.

Фразеологізми – образні одиниці мовлення, з їх допомогою можна відтворити майже кожне явище дійсності дотепно, влучно, оригінально та колоритно.

Питання для самоконтролю:

1. Які сполучення слів називають фразеологізмами?
2. Чим відрізняються фразеологізми від звичайних словосполучень?
3. Що лежить в основі класифікації фразеологізмів?
4. Чи властиві фразеологічним одиницям явища полісемії, синонімії, антонімії та омонімії?
5. Яку стилістичну функцію виконують фразеологічні одиниці?

Тема 7. Словотвір. Стилiстичні функції засобів словотвору

Методичні рекомендації

У процесі вивчення теми “Словотвір” або дериватології (лат.derivatio – відхилення, утворення) потрібно запам'ятати, що слова у мові творяться не довільно, а за певними правилами.

Основними одиницями словотворчої системи є *словотворчий тип* (група різнокореневих слів однієї частини мови, зв'язаних між собою спільним значенням і спільними афіксами), *словотворче гніздо* (сукупність спільнокореневих слів, розташованих у такій послідовності, в якій вони

утворюються), *словотворчі засоби* (твірні слова, словосполучення, твірні основи, словотворчі форманти), *способи словотвору* (морфологічні/неморфологічні).

Те слово, на базі якого утворюється нове, є *твірним*, а нове слово – *похідним*, ознаками якого є суфікси і префікси. При зіставленні похідного із твірним виявляємо спільну частину, яку називають твірною основою (*вода* → *водяний*, спільною, а отже, твірною основою є *вод*).

Слід мати на увазі, що в українській мові є чимало похідних слів, що співвідносяться не з одним твірним словом, а з кількома (*неписьменність* → *від письменність і письменний*).

Винятково важлива роль у використанні найрізноманітніших лексичних значень слів належить засобам словотвору, особливо афіксам (суфіксам, префіксам) та основоскладанню. Пам'ятаймо, словотворчий афікс одночасно є явищем і лексичним, і морфологічним, і стилістичним з огляду на надання ним кореневій частині слова або нового (*мова* – *розмова*), або додаткового значення, певної експресивності (*дід* – *дідусько* – *дідуньо*, *дідище* – *дідуган*). Залежно від префікса чи суфікса повнозначне слово набуває такої стилетворчої якості, яка визначає і його належність до певного стилю мови.

Питання для самоконтролю:

1. Що вивчає словотвір?
2. Які основні одиниці словотворчої системи?
3. Які основні словотворчі засоби, їх стилістична функція?
4. Які слова називаються твірними, які похідними?
5. Яка частина слова називається твірною основою?
6. Які способи словотвору належать до морфологічних?
7. Які способи словотвору належать до неморфологічних?

Модуль самостійної роботи

Самостійне опрацювання студентами таких питань:

1. Морфеміка як розділ науки про мову.
2. Морфемний аналіз слова.
3. Словотворчий аналіз слова.

Третій змістовий модуль

Тема: Морфологія. Морфологічна стилістика

Лекційний модуль:

9. Іменник. Стилiстика категорiй iменника.

10. Прикметник. Стилiстична спроможнiсть прикметникiв
11. Числiвник. Займенник. Стилiстичне їх використання.
12. Дiєслово. Стилiстичнi властивостi дiєслiв.
13. Прислiвник. Стилiстичне вживання прислiвникiв.
14. Службовi слова, їх стилiстика.

Тема 9. Iменник. Стилiстика категорiй iменника

Ключовi поняття теми: iменник, категорiальне значення, предметнiсть, класифiкацiйна категорiя, словозмiна категорiя, лексико-граматичнi розряди iменника, морфологiчнi категорiї iменника, вiдмiни iменника.

Iменник як частина мови. Загальнокатегорiальне значення, морфологiчнi ознаки, синтаксичнi функцiї iменника.

Лексико-граматичнi розряди iменника. Стилiстичнi особливостi конкретних, абстрактних, матерiально-речовинних, загальних i власних iменникiв.

Показники роду iменникiв. Стилiстика категорiї роду.

Категорiя числа iменникiв, її стилiстичнi особливостi.

Вiдмiни iменника. Словозмiна iменникiв. Варiанти вiдмiнкових форм iменникiв.

Тема 10. Прикметник. Стилiстична спроможнiсть прикметникiв

Ключовi поняття теми: прикметник, непроцесуальна ознака, синтаксична категорiя, семантичнi групи прикметникiв, ступенi порiвняння якiсних прикметникiв, повнi i короткi прикметники, стягнена i нестягнена форма прикметника.

Загальне значення, морфологiчнi ознаки, синтаксичнi функцiї прикметника як частини мови.

Семантичнi групи прикметникiв, їх стилiстична спроможнiсть.

Ступенi порiвняння якiсних прикметникiв, їх стилiстична своєрiднiсть.

Помилки у вживаннi форм ступенiв порiвняння.

Стилiстичнi якостi повних i коротких прикметникiв.

Тема 11. Числiвник. Займенник. Стилiстичне їх використання

Ключовi поняття теми: числiвник, поняття кiлькостi i числа, кiлькiснi числiвники, збiрнi числiвники, дробовi числiвники, порядковi числiвники, структурна класифiкацiя, числiвниковi парадигми, займенник, вказiвна або дейктична функцiя, iменниковi займенники, прикметниковi займенники, числiвниковi займенники, прислiвниковi займенники.

Загальне категорiальне значення, морфологiчнi ознаки, синтаксичнi функцiї числiвника як частини мови.

ГраMATичнi категорiї числiвника.

Подiл числiвникiв за значенням (кiлькiснi, збiрнi, дробовi, порядковi).

Словозміна числівників, особливості відмінювання.
Стилістичне використання числівників.
Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичні функції займенника як частини мови.
Семантичні групи займенників.
Відмінювання займенників.
Особливості стилістичного використання займенників.

Тема 12. Дієслово. Стилістичні властивості дієслів

Ключові поняття теми: дієслово, процесуальна ознака, фінітні дієслова, нефінітні дієслова, категорія виду, одновидові дієслова, двовидові дієслова, категорія перехідності/неперехідності, категорія стану, категорія способу, категорія часу, категорія особи, дві основи дієслова, дієприкметник, дієприслівник.

Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксичні функції дієслова як частини мови.

Основні семантичні групи дієслів.

Фінітні (особові форми) і нефінітні (невідмінювані, непередикатні, неособові форми).

Граматичні категорії дієслова: виду, перехідності/неперехідності, стану, способу, часу, особи.

Інфінітив – початкова форма дієслівної парадигми, морфологічні категорії, синтаксичні властивості, стилістика.

Основи дієслова, творення дієслівних форм.

Дієприкметник та дієприслівник як форми дієслова, їх ознаки, вживання.

Стилістичні властивості дієслів.

Тема 13. Прислівник. Стилістичне вживання прислівників

Ключові поняття теми: прислівник, непроцесуальна ознака дії, непроцесуальна ознака предмета, непроцесуальна ознака ознак, іменникові прислівники, дієслівні прислівники, займенникові прислівники, атрибутивні прислівники, обставинні прислівники, передикативні прислівники, категорія ступенів порівняння у прислівників, синтаксичні властивості прислівника.

Загальна характеристика прислівника як частини мови (семантичні, морфологічні, синтаксичні особливості).

Групи прислівників за походженням.

Лексико-граматичні розряди прислівника.

Категорія ступенів порівняння прислівників.

Стилістичне вживання прислівників

Тема 14. Службові слова, їх стилістика

Ключові поняття теми: службові слова, диференційні ознаки службових слів, частиномовний статус, прийменник, релятивна функція, первинні прийменники, вторинні прийменники, семантично послаблені прийменники, сполучник, зв'язкова і кваліфікаційна функція сполучників, сурядні сполучники, підрядні сполучники, частка, зв'язкова функція часток, частиномовна співвіднесеність часток, функціональні групи часток.

Загальна характеристика службових частин мови. Особливості лексичного і граматичного значення службових частин мови. Спільні ознаки службових частин мови. Частиномовний статус службових частин мови.

Загальна характеристика прийменника як частини мови. Класифікація прийменників за походженням (первинні, вторинні). Класифікація прийменників за значенням (за конкретним типом семантико-синтаксичних відношень між словами). Уживання прийменників. Стилiстика прийменників.

Загальна характеристика сполучника як частини мови. Класифікація сполучників за значенням (семантичними ознаками). Стилiстика сполучників.

Загальна характеристика частки як частини мови. Класифікація часток за функцією. Стилiстика часток.

Практичний модуль:

Тема 1. Іменник. Стилiстика категорій іменника. Прикметник. Стилiстична спроможність прикметників

Методичні рекомендації

Іменник (лат. substantivum) – самостійна частина мови, що має категоріальне значення предметності, виражене у формах роду, числа і відмінка. Пам'ятаймо, що *предметність* – це узагальнена назва предметів, істот, абстрактних понять, явищ, ознак, дій.

Звертаємо увагу на те, що іменник характеризується граматичними категоріями роду, числа і відмінка, при цьому категорія роду є класифікаційною, а категорії числа і відмінка – словозмінними категоріями іменника.

Показники роду можуть бути лексичними, морфологічними, синтаксичними. Рід іменників у різних мовах не збігається; окремі іменники мають форми чоловічого і жіночого родів; наявні іменники спільного роду.

Категорія числа має дві форми вияву – однину й множинну. Є іменники, які вживаються тільки в однині (*молоко, вапно*), або тільки в множині (*ворота, канікули*); деякі однинні іменники можуть уживатися у формах множини (*віна*).

Під час опрацювання *категорії відмінка*, урахуємо, що вона є словозмінною і має сім рядів форм, які різняться морфологічним значенням і системою закінчень. Функція відмінків – зв'язок іменника з іншими словами.

Значення відмінків може бути суб'єктивним, об'єктивним, обставинним, означальним. Семантико-стилістичні варіанти висловлювання зумовлені інтонацією, логічним наголосом, наявністю/відсутністю прийменників тощо.

Лексико-граматичні розряди іменника – це групи, які протиставляються за значенням, але мають спільні граматичні засоби вираження роду, числа, відмінка. Конкретні іменники вживаються в однині і множині; абстрактні характеризуються неповнотою парадигми числа; матеріально-речовинні вживаються переважно в однині; власні назви відзначаються великою варіантністю, використовуються більшістю в однині; загальні назви мають повну парадигму числа.

Прикметник (лат. *adjectivum*) – частина мови, яка має категоріальне значення непроцесуальної ознаки предмета, вираженої синтаксичними категоріями роду, числа і відмінка (залежними від іменника). Звертаємо увагу на те, що непроцесуальна ознака – це ознака статична, тобто така, яка в часі не змінюється. У реченні прикметник виконує атрибутивну, предикативну та атрибутивно-предикативну функції.

За характером ознаки прикметники поділяються на *якісні* (*білий*) та *відносні* (*сільський*), серед відносних вирізняють присвійні (*батьків*) прикметники. Стилістична наснага прикметників особливо очевидна тоді, коли вони вживаються в ролі епітетів.

Якісні прикметники позначають перемінні ознаки предметів, у зв'язку з чим більшість з них утворює ступені порівняння. Синтетичні форми вищого і найвищого ступенів порівняння економніші і міжстильові. Аналітичні форми природніші для книжних стилів.

Членні прикметники – це повні (*зелений*), а нечленні – короткі (*зелен*). Повні прикметники в сучасній українській мові є стягненими, міжстильовими. Вживання нестягнених, як і коротких, форм стилістично обмежене (художнє мовлення).

Питання для самоконтролю:

1. Для називання яких ознак і дій використовується іменник? Що таке предметність?
2. Які морфологічні ознаки іменника?
3. Які показники роду іменника? Яка стилістика категорії роду?
4. Які форми має категорія числа іменника, її стилістичні особливості?
5. Які функції та значення відмінків?
6. Які стилістичні особливості конкретних/абстрактних, матеріально-речовинних іменників, власних/загальних назв?
7. Які ознаки виражають прикметники?
8. На які розряди поділяються прикметники?
9. У чому виявляється стилістична наснага і важливість розрядів прикметника?
10. Від яких прикметників утворюються ступені порівняння?
11. Яка стилістична своєрідність форм ступенів порівняння прикметників?

12. Які прикметники є членними/нечленними, стягненими/нестягненими, їх стилістичні якості?

Тема 2. Числівник. Займенник. Стилiстичне їх використання

Методичні рекомендації

Числівник (лат. numeral) – це слова із значенням певної, чітко визначеної кількості або порядку предметів при лічбі. Слід пам'ятати, що поняття кількості передається в мові такими граматичними засобами: граматичною категорією числа, іменниками із значеннями міри, відчислівниковими дієсловами, відчислівниковими прислівниками, займенниками та числівниками.

Категорії роду і числа у числівника відсутні, йому властива тільки категорія відмінка.

За семантичною класифікацією виділяються числівники: кількісні (*два*), збірні (*двоє*), дробові ($\frac{1}{2}$), порядкові (*другий*). За структурною – прості, складні, складені.

Числівники змінюються за кількома типами числівникових парадигм (один; 2,3,4; від 5 до 10 і на -дцять, -десять; 40,90,100; від 200 до 900; збірні; півтора, півтори).

Типовим є стилістичне вживання числівників у значенні інших частин мови. Пам'ятаймо, що при числівниках 2,3,4 синтаксично залежний іменник уживається в називному відмінку множини, але з наголосом на першому складі.

Займенник (лат. pronome) – це слова, які вказують на предмети, ознаки, їх кількості, не називаючи їх. Їм властива дейктична або вказівна функція.

Під час вивчення теми, слід звернути увагу на такі *особливості*: усі прикметникові займенники мають рід; за числами змінюються предметно-особові та всі прикметникові займенники; категорія відмінка неоднорідна: є займенники, які мають синтаксичну парадигму прикметникового типу та ті, що мають морфологічну парадигму іменникового типу; деякі мають неповну парадигму.

За лексичним значенням виділяють особові, зворотний, присвійні, вказівні, означальні, питально-відносні та заперечні займенники.

Звертаємо увагу на те, що функціонально найрозгалуженішими є особові займенники. Стилiстично виразними є випадки частого використання множинних форм займенників, замість однинних.

Питання для самоконтролю:

1. Яке категоріальне значення числівника?
2. Якими граматичними засобами представлено поняття кількості в мові?
3. Які морфологічні ознаки числівника?
4. Як поділяються числівники за семантикою та структурою?
5. Які типи словозміни числівникових парадигм?

6. У чому особливості стилістичного вживання числівників?
7. У чому полягає дейктична функція займенника?
8. Які особливості морфологічних ознак займенника?
9. На які розряди поділяються займенники за значенням?
10. Які особливості відмінювання займенників?
11. Які особливості стилістичного використання займенників?

Тема 3. Дієслово. Стилiстичнi властивостi дiєслiв. Прислiвник. Стилiстичне вживання прислiвникiв

Методичнi рекомендацiї

Дiєслово (лат. *verbum*) – частина мови, яка об'єднує слова зi значенням процесуальної дiї, вираженої в категорiях виду, стану, способу, часу, особи. Поняття процесу передбачає певнi змiни, рух, дiю, якi вiдбуваються в часi.

До специфiчних особливостей дiєслова як частини мови вiдносимо наявнiсть категорiй особи, часу, стану, виду, перехiдностi/неперехiдностi, способу.

Усi дiєслова дiляться на *фiнiтнi* (особовi форми), якi змiнюються за особами, числами i родами (в минулому часi) та *нефiнiтнi* (невiдмiнюванi дiєслова, непередикативнi, неособовi форми (iнфiнiтив, дiєприкметник, дiєприслiвник, форми на –но, -то)).

Бiльшiсть дiєслiв мають форми *доконаного* та *недоконаного* виду. Є обмежена кiлькiсть форм тiльки одного виду та двовидових.

Грамемами *категорiї стану дiєслова* є активний, пасивний та зворотний стан. Зазначена категорiя тiсно пов'язана з категорiєю перехiдностi/неперехiдностi, оскiльки властива всiм перехiдним дiєсловам.

Дiєслова мають три *особи* як в однинi, так i в множинi.

Грамемами *категорiї часу* є теперiшнiй, майбутнiй, минулий час. Українська мова має значнi можливостi синонiмiчного використання форм часу дiєслова.

Грамемами *категорiї способу дiєслова* є дiйсний, умовний, наказовий способи. Категорiї способу, як i категорiї часу, властива синонiмiя форм.

Инфiнiтив – це неозначена форма дiєслова, що виражає дiю безвiдносно до особи, способу, числа i роду.

Слiд пам'ятати, що дiєслiвнi форми творяться вiд двох основ – *основи iнфiнiтива* (форми минулого часу, умовного способу, дiєприкметники минулого часу, дiєприслiвники минулого часу, форми на –но, -то) та *основи теперiшнього часу* (особовi форми, наказового способу, дiєприкметники теперiшнього часу, дiєприслiвники недоконаного виду).

Дiєприкметник та *дiєприслiвник* – це дiєслiвнi форми, якi поєднують ознаки вiдповiдно прикметника та дiєслова, дiєслова i прислiвника.

Стилiстична потужнiсть дiєслiв мiститься в iх семантицi i розгорнутiй системi дiєслiвних форм, що зумовлює багатство i розгалуженiсть функцiй.

Прислівник (лат.adverbium) – частина мови, що охоплює невідмінювані повнозначні слова, які виражають ознаку дії, ознаку іншої ознаки, зрідка – ознаку предмета.

У процесі опрацювання теми звертаємо увагу на *морфологічні ознаки* прислівника (відсутність форм словозміни, співвідношення з іншими частинами мови, наявність ступенів порівняння). За лексичним значенням, синтаксичними і словотворчими особливостями прислівники поділяються на означальні (*гарно*) та обставинні (*щороку*).

Стилістична функція прислівників в основному доповнювальна. Семантико-стилістична гнучкість прислівників та їх активне вживання в усіх стилях мови ґрунтується на здатності прислівника виражати не тільки ознаку кого-небудь, чого-небудь, а й ознаку іншої ознаки.

Питання до самоконтролю:

1. Яке категоріальне значення дієслів?
2. Які морфологічні ознаки дієслова?
3. Які дієслова є фінітними/нефінітними?
4. Що таке категорія виду, які є види і способи творення видових пар, які дієслова одновидові/двовидові?
5. Що означає граматична категорія особи, якими засобами виражається особа?
6. Що виражає категорія часу, які є часи?
7. Що виражає категорія способу, як утворюються способові форми?
8. Що таке стан дієслова, які є стани і що вони означають?
9. Що таке інфінітив?
10. Що таке дієприкметник, які його морфологічні ознаки?
11. Що таке дієприслівник, які його морфологічні ознаки?
12. У чому виявляється стилістична потужність дієслів?
13. Які морфологічні ознаки прислівника?
14. На які групи поділяються прислівники?
15. Яка основна стилістична функція прислівника?

Тема 4. Службові слова, їх стилістика

Методичні рекомендації

Опрацьовуючи тему “Службові слова”, потрібно усвідомити, що вони позбавлені номінативної функції, є незмінними словами і служать лише для вираження різних відношень між повнозначними словами. Службовими словами виступають прийменники, сполучники та частки.

Прийменник (лат.preposition) – незмінна службова частина мови, що охоплює слова, які в поєднанні з повнозначними словами виражають залежність їх від інших слів у реченні.

За послідовністю виникнення прийменники поділяються на первинні (найдавніші) та вторинні (співвідносні з іншими частинами мови).

Прийменники вказують на різні відношення між предметами: просторові, часові, причинові, цільові, об'єктні, умовні, допустові тощо.

Прийменники вживаються з певними відмінками (непрямыми), одним або кількома. Основна їх синтаксична функція – з'єднувати рівнозначні словоформи в словосполучення за способом керування.

Сполучники (лат.conjunction) – незмінні службові слова, за допомогою яких поєднуються однорідні члени речення та предикативні частини складного речення.

За формальними ознаками сполучники поділяються на прості, складні та складені, одиничні, повторювальні та парні, за семантичними ознаками – на сурядні та підрядні.

Частки (лат.particle)– службові слова, що надають окремим словам, словосполученню і реченню додаткових смислових і емоційних відтінків.

Частки класифікуються за *твірною базою* (відзайменникові, відприслівникові, відіменні, віддієслівні тощо), за *структурою* (первинні, вторинні), за *функцією* (формотворчі, словотворчі, заперечні, стверджувальні, питальні, підсилювані, видільні, вказівні, спонукальні, вірогідні).

Службові слова виконують важливі комунікативно-стилістичні функції: беруть участь у формуванні більшості речень, надають їм усталеної нормативності, певної значеннєвості і стилістичного забарвлення.

Питання для самоконтролю:

1. Які слова належать до службових, їх частиномовний статус?
2. Яка частина мови називається прийменником?
3. З якими частинами мови вживаються прийменники? Які відношення виражають?
4. На які групи поділяються прийменники за походженням і будовою?
5. Які стилістичні функції прийменників?
6. Які службові слова називаються сполучниками?
7. Які функції виконують сполучники в мові?
8. На які групи за будовою, походженням поділяються сполучники?
9. Які стилістичні функції сполучників?
10. Яка роль часток у мові?
11. Як класифікуються частки за твірною базою?
12. Які є частки за функціями?
13. Як поділяються частки за структурою?
14. Які стилістичні можливості часток?

Модуль самостійної роботи

Самостійне опрацювання студентами таких питань:

1. Особливості відмінювання іменників I відміни.
2. Особливості відмінювання іменників II відміни.

3. Особливості відмінювання іменників III відміни.
4. Особливості відмінювання іменників IV відміни
5. Особливості відмінювання прикметників.
6. Творення ступенів порівняння якісних прикметників.
7. Особливості відмінювання числівників.
8. Особливості відмінювання займенників.

Четвертий змістовий модуль

Тема: Синтаксис. Стилiстичне використання синтаксичних засобiв мови

Лекційний модуль:

15. Речення, словосполучення, їх стилістика
16. Члени речення, їх стилістика
17. Просте ускладнене речення, стилістика його компонентів
18. Синтаксис складного речення. Стилiстичне використання складних речень. Стилiстичнi функцiї абзацу i тексту

Тема 15. Речення, словосполучення, їх стилістика

Ключові поняття теми: речення, предикативність, модальність, питальне речення, спонукальне речення, розповідне речення, стверджувальне речення, заперечне речення, формально-синтаксична типологія речення, словосполучення, підрядне словосполучення, способи підрядного зв'язку, сурядне словосполучення, семантико-синтаксичні відношення.

Речення як основна одиниця синтаксису, основні ознаки речення.

Типи речень за метою висловлювання та експресією. Стилiстика розповiдних, питальних i спонукальних речень.

Стверджувальні та заперечні речення.

Формально-синтаксична типологія простого речення. Речення з одним головним членом, їх стилістика Еквіваленти речення.

Словосполучення як некомунікативна одиниця синтаксису.

Типи синтаксичного зв'язку в підрядному і сурядному словосполученнях.

Семантико-синтаксичні відношення у словосполученні.

Стилiстика словосполучень.

Тема 16. Члени речення, їх стилістика

Ключові поняття теми: головні члени, підмет, присудок, другорядний член, додаток, формальні ознаки, семантичні ознаки, прямий додаток, непрямий додаток, означення, узгоджене означення, неузгоджене означення, прикладка, обставина, парцеляція.

Загальна характеристика головних членів речення.

Підмет, присудок, їх типи, стилістика.
Загальна характеристика другорядних членів речення.
Додаток, види додатка.
Означення, види означень за способом підрядного зв'язку.
Прикладка як різновид означення.
Обставина, види обставин відповідно потребі характеристики дії.
Стилістика другорядних членів речення.
Парцельовані другорядні члени речення.

Тема 17. Просте ускладнене речення, стилістика його компонентів

Ключові поняття теми: просте ускладнене речення, напівпредикативність, однорідні члени речення, однорідні означення, неоднорідні означення, відокремлені члени речення, відокремлене означення, відокремлена прикладка, відокремлена обставина, відокремлений додаток, відокремлені уточнювальні члени, вставні компоненти, вставлені компоненти, звертання.

Особливості простого ускладненого речення.

Речення з однорідними членами. Сміслові відношення між однорідними членами речення. Однорідні і неоднорідні означення. Стилістика речень з однорідними членами.

Речення з відокремленими членами. Відокремлені означення, відокремлені обставини, відокремлені додатки. Стилістика речень з відокремленими членами.

Речення зі вставними і вставленими компонентами, їх стилістика.

Речення зі звертаннями, їх стилістика.

Тема 18. Синтаксис складного речення. Стилістичне використання складних речень. Стилістичні функції абзаца і тексту

Ключові слова: складне речення, складносурядне речення, складнопідрядне речення, безсполучникове складне речення, семантико-синтаксичні відношення, період, абзац, текст.

Складне речення як синтаксична одиниця, ознаки складного речення, його типи.

Загальна характеристика складносурядного речення: ознаки, семантико-синтаксичні відношення між частинами, стилістика.

Загальна характеристика складнопідрядного речення: ознаки, семантико-синтаксичні відношення між частинами, стилістика.

Безсполучникові складні речення як синтаксичні синоніми складносурядних та складнопідрядних речень.

Період як особливий різновид складних речень, його стилістична своєрідність.

Текст, ознаки тексту. Абзац як частина тексту. Стилiстичне використання абзацiв i тексту.

Практичний модуль

Тема 1. Речення, словосполучення, їх стилістика

Методичні рекомендації

Під час вивчення теми звертаємо увагу на таку ознаку речення, як предикативність, що реалізується в категоріях модальності і синтаксичного часу, котрі нерозривно пов'язані і мають спеціальні мовні засоби свого вираження (форми способу і часу, спеціальні частки тощо).

Поділ речень на розповідні, питальні і спонукальні зумовлений властивою їм своєрідною комунікативною функцією.

З огляду на наявність головних членів та особливості вираження предикативного зв'язку речення поділяються на односкладні та двоскладні; за наявністю/відсутністю другорядних членів речення – на поширені та непоширені; за наявністю/відсутністю необхідних членів речення – на повні та неповні.

Односкладні речення значно менші за обсягом, але вживаються в усіх стилях мови і характеризуються властивою їм стилістичною своєрідністю.

Комунікативно-стилістична сутність усіх різновидів неповних речень у тому, що мовець щоразу може висловитись і найприродніше, і лаконічно.

Своєрідними заміниками речень є його еквіваленти, які не відносять до категорії речень. Це так звані слова-речення (*Авжешь. Ой. Ні*).

Словосполучення є некомунікативною одиницею синтаксису, їх стилістичні функції виявляються тільки в контексті, у реченні. Терміни “сполучення слів” і “словосполучення” – неадекватні: у сполученні слів – один член речення (*Чорне море*), у словосполученні – два і більше (*сонячний день*). У словосполученні широко представлена синоніміка мовлення (*нічна тиша – тиша ночі; сонячного дня – у сонячний день; нарада про проблеми освіти – нарада з проблем освіти*).

Найважливішим чинником у визначенні словосполучення є синтаксичний зв'язок. Узгодження, керування і прилягання – це способи підрядного зв'язку у словосполученні. Кожна повназначна частина може бути головним компонентом підрядного словосполучення. Між компонентами словосполучення існують певні семантико-синтаксичні відношення.

Питання для самоконтролю:

1. Що називається реченням, які основні ознаки речення?
2. На які типи поділяються речення за метою висловлювання?
3. У чому полягає стилістична своєрідність розповідних, питальних та спонукальних речень?
4. На чому ґрунтується поділ речень на стверджувальні і заперечні?
5. Які речення називаються двоскладними, які односкладними?

6. У чому стилістична своєрідність односкладних речень?
7. Які речення вважаються поширеними, які непоширеними?
8. Які речення називаються повними, які неповними?
9. У чому полягає комунікативно-стилістична сутність неповних речень?
10. Що таке слова-речення?
11. Що називається словосполученням?
12. Чим словосполучення відрізняється від речення?
13. Що таке підрядне словосполучення, сурядне словосполучення?
14. Які є три форми підрядного зв'язку?
15. Які семантико-синтаксичні відношення між компонентами словосполучення?
16. Які синонімічні словосполучення вживаються в усному і писемному мовленні?

Тема 2. Члени речення їх стилістика

Методичні рекомендації

Член речення – це мінімальна і найпоширеніша синтаксична одиниця. Синтаксичний центр речення становлять його головні члени – підмет і присудок, котрі традиційно виділяють у двоскладному реченні. В односкладному реченні присутній єдиний головний член. Головні члени виокремлюють за формальними та семантичними ознаками.

З огляду на структуру підмети класифікують на прості і складені (*двадцять студентів*); присудки ж визначають з огляду на морфологічну природу присудкової форми і способу вираження модально-часових значень (дієслівні, іменні; прості, складені, складні). Звертаємо увагу на те, що складені присудки завжди двохелементні, їх є два типи: складений дієслівний присудок (*почав шукати, не може жити*) та складений іменний (*Хліб-багатство; Я вам був за тата*). Складений дієслівний та складений іменний присудки можуть поєднуватися. Це так звані трикомпонентні присудки (*Поезія повинна бути чиста*). Складні присудки називаються подвійними, оскільки обидва повнозначні компоненти його перебувають з підметом у подвійному предикативному зв'язку (*Він сидів замислений // Він сидів. Він замислений*). Стилiстична iндивiдуальнiсть пiдмета i присудка визначається їх семантикою, структурою і місцем у реченні.

Другорядний член речення – синтаксично залежний від головних членів речення. Традиційно виділяють такі другорядні члени речення, як додатки, означення та обставини. Додатки та означення характеризуються формальними і семантичними ознаками. Додатки з формального погляду бувають прямі і непрямі, означення за способом підрядного зв'язку – узгодженими і неузгодженими. Різновидом означення є прикладка. Пам'ятаймо, що прикладка і означувальне слово позначають той самий об'єкт реальної дійсності. Обставини виділяються за значеннєвими

показниками і характеризуються розгалуженістю значень. Їх уживання зумовлено конкретною потребою характеристики дії.

Парцеляція є способом оформлення однієї синтаксичної одиниці кількома комунікативними одиницями. Парцельовані другорядні члени речення виникають під час висловлення думки, виступаючи атрибутивним, адвербіальним або об'єктним уточненням чи доповненням до сказаного.

Питання для самоконтролю:

1. Які члени речення називаються головними?
2. Що таке підмет, які його структурні типи?
3. Чим може бути виражений підмет?
4. Який член речення називається присудком?
5. Як поділяються присудки з огляду на морфологічну природу?
6. Як поділяються присудки з огляду на спосіб вираження модально-часового значення?
7. Що таке подвійний присудок?
8. У чому полягає стилістична індивідуальність головних членів речення?
9. Які члени речення належать до другорядних?
10. За якими ознаками виділяють додатки, означення і обставини?
11. Що кладеться в основу поділу додатків на прямі і непрямі?
12. Чим відрізняється узгоджене означення від неузгодженого?
13. Чим зумовлено вживання обставин?
14. Що таке парцельовані другорядні члени, яка їх функція у мовленні?

Тема 3. Просте ускладнене речення, стилістика його компонентів

Методичні рекомендації

Під час вивчення теми звертаємо увагу на те, що *ускладнене речення* не є самостійною синтаксичною одиницею. Це *просте речення*. Із синтаксичного погляду ускладненим вважають речення з двома основними типами синтаксичних зв'язків: додатковою предикативністю (напівпредикативністю) і внутрішньорядними відношеннями.

Однорідні члени речення – це члени речення, які виконують однакову синтаксичну функцію, перебувають у тих самих синтаксичних відношеннях з якимось іншим членом речення і поєднані між собою сурядним зв'язком. Однорідними можуть бути всі члени речення. Сполучник є засобом вираження смислових відношень між однорідними членами речення: єднальних, зіставно-протиставних, розділових, приєднувальних, градаційних. При однорідних членах речення (видові поняття) можуть бути узагальнювальні слова (родові поняття). Обсяг однорідного ряду, лексико-граматична його сутність регулюються комунікативною потребою. Прості речення з однорідними членами синонімічні складносурядним реченням і становлять з ними паралельні конструкції. З участю однорідності можуть створюватися стилістичні фігури поетичного мовлення (алітерація, епіфора,

ампліфікація, градація). Розмежуванню однорідних і неоднорідних означень сприяють: семантика означень, їх морфологічні особливості, характер синтаксичного зв'язку слів.

Відокремлення в реченні – це своєрідне смислове та інтонаційне виділення одиничного або поширеного члена речення. Пам'ятаймо, відокремленими можуть бути тільки другорядні члени речення (містять елемент додаткового повідомлення). Існують умови відокремлення: смислове навантаження другорядного члена, порядок слів, непоширеність/поширеність другорядного члена, наявність інших відокремлених членів речення тощо. Удаючись до відокремлення, мовці досягають певної економії у висловлюванні, мають змогу використати паралельні форми того самого змісту.

Вставні і вставлені компоненти містять додаткові (іноді і побіжні) зауваження до того, що виражається членом речення. Наприклад, вставне слово може суттєво видозмінити зміст висловлювання, що надає йому комунікативної важливості.

Звертанням мовець привертає увагу до висловленого. Стилiстичною зорiєнтованiстю звертання є спонукання співрозмовника до певної дії чи відповіді.

Питання для самоконтролю:

1. Чи є ускладнене речення самостійною синтаксичною одиницею?
2. Які два типи синтаксичних зв'язків представлено в ускладненому реченні?
3. Які члени речення називаються і можуть бути однорідними?
4. Які показники однорідності?
5. Які смислові відношення між однорідними членами речення?
6. Яку роль виконують узагальнювальні слова?
7. Які стилістичні можливості однорідних членів речення?
8. Як розмежувати однорідні і неоднорідні означення?
9. Що таке відокремлення, які члени речення можуть бути відокремленими?
10. Які умови відокремлення?
11. Які стилістичні можливості відокремлених членів речення?
12. Яку функцію в реченні виконують вставні і вставлені компоненти?
13. Що таке звертання?
14. Якими формами виражається звертання?
15. Яка функція звертання?

Тема 4. Синтаксис складного речення. Стилiстичне використання складних речень. Стилiстичні функції абзацу і тексту

Методичні рекомендації

Пам'ятаймо, *складне речення* порівняно з простим є одиницею вищого порядку. Його частини – це звичайні двоскладні чи односкладні речення.

Типи складних речень розрізняють передусім за наявністю сполучників чи сполучних слів, котрі є показниками сурядного (складносурядні речення) чи підрядного (складнопідрядні речення) зв'язку, або за таким засобом зв'язку, як інтонація (безсполучникове складне речення).

У *складносурядному* реченні частини є рівноправними, відносно самостійними. У *складнопідрядному* реченні – залежними одна від одної. *Безсполучникові* складні речення подібні до складносурядних або складнопідрядних речень за характером семантико-синтаксичних відношень між частинами і є їх синтаксичними синонімами. Синонімічними є складнопідрядні речення та прості ускладнені речення з дієприкметниками, прикметниками та дієприкметниковими зворотами.

У складносурядному реченні представлено такі семантико-синтаксичні відношення між частинами, як часові, зіставні, протиставні, розділові, причиново-наслідкові, умовно-наслідкові; у складнопідрядному – часові, причинові, наслідкові, умовні, допустові, цільові, порівняльні, означальні, об'єктні, просторові. Саме від цих відношень і залежить безпосередньо стилістика усіх зазначених типів складних речень. Особливим різновидом складних речень є *період*, що складається з двох частин (багатослівної першої і вкрай стислої другої) і має виразну індивідуалізовану стилістичну своєрідність.

Текст є багатореченнєвою структурно-семантичною одиницею, що характеризується цілісністю, зв'язністю, структурною організованістю, завершеністю. Одиницею тексту є складне синтаксичне ціле, яке називається ще надфразною єдністю.

Абзац – це частина тексту (одне чи кілька речень), що створюється з певною комунікативною настановою автора, його прагненням виділення єдиної за змістом і стилістично-своєрідної за певною ознакою частини висловлювання.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке складне речення, які основні його ознаки?
2. За яким показником виділяють типи складних речень?
3. Які ознаки складносурядного речення?
4. Які ознаки складнопідрядного речення?
5. Які ознаки безсполучникового складного речення?
6. Чи є синтаксична синонімія серед складних речень?
7. Від чого залежить стилістична спроможність складних речень?
8. Що таке період, у чому полягає своєрідність його стилістики?
9. Якими ознаками характеризується текст?
10. Що таке абзац?
11. У чому полягає стилістичне використання абзаців і тексту?

Модуль самостійної роботи

Самостійне опрацювання студентами таких питань:

1. Типи неповних речень.
2. Порядок слів у реченні.
3. Способи передачі чужої мови на письмі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія / Навч.посіб. – К.: ВЦ “Академія”, 2006. – 368 с.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
3. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови/ І.Вихованець, К.Городенська; за ред.І.Вихованця. – К.: Унів.вид-во “Пульсари”, 2004. – 400 с.
4. Вихованець І.Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті. – К.: Наук.думка, 1988. –
5. Волкотруб Г.Й. Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфологічних засобів мови: Навч.посібник. – К.: ТОВ “ЛДЛ”, 1998. – 176 с.
6. Волох О.Т. та ін. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис / О.Т.Волох, М.Т.Чемерисов, Є.І.Чернов. – К.: Вища шк., 1989. – 334 с.
7. Горпинич В.О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: ВЦ “Академія”, 2004. – 336 с.
8. Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навчальний посiбник. – К.: ВЦ “Академія”, 2005. – 368 с.
9. Дудик П.С., Литовченко В.М. Сучасна українська мова: Завдання і вправи: Навч.посіб. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 264 с.
10. Історія української мови: Хрестоматія/ Упорядники С.Я.Єрмоленко, А.К.Мойсієнко. Автор передмови С.Я.Єрмоленко. – К.: Либідь, 1996. – 288 с.
11. Колоїз Ж.В., Малюга Н.М., Явір В.В. Сучасна українська літературна мова: Збірник завдань для лабораторних робіт. – К.: Знання, 2006. – 256 с.
12. Леонова М.В. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. – К.: Вища шк., 1983. – 262 с.
13. Мацько Л.І. та ін. Стилiстика української мови: Підручник / Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько; за ред.Л.І.Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.
14. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика. – К.: Наук.думка, 1996. – 238 с.
15. Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. – К.: Либідь, 1992. – 247 с.

16. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ: Навч. посібник/ М.Я.Плющ, О.І.Леута, Н.П.Гальона. – К.: Вища шк., 2003. – 287 с.
17. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л.І.Мацько, М.Я.Плющ та ін.; за ред.А.П.Грищенка. – К.: Вища шк., 1993. – 366 с.
18. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ М.Я.Плющ, С.П.Бевзенко, Н.Я.Грипас та ін; за ред.М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 2006. – 430 с.
19. Сучасна українська літературна мова: Стилїстика/ За ред. акад.І.К.Бїлодїда.- К.: Наук.думка, 1973. – 588 с.
20. Сучасна українська мова: Підручник / О.Д.Пономарїв, В.В.Рїзун, Л.Ю.Шевченко та ін.; за ред.О.Д.Пономарева. – К.:Лїбїдь, 2005. – 488с.
21. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоепїя. Графїка і орфографїя. Завдання і вправи: Навч. посїбник. – К.: Вища шк., 1995. – 151 с.
22. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навчальний посїбник. – К.: Лїтера, 2000. – 688 с.
23. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: ВЦ “Академїя”, 2004. – 408 с.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

- A5 (відмінно) Студент має ґрунтовні знання з теоретичних питань курсу, може чітко сформулювати дефініції, використовуючи лінгвістичну термінологію, вільно володіє понятійним апаратом, знає основні розділи навчальної дисципліни, її мету та завдання. Уміє застосовувати здобуті теоретичні знання в усіх видах лінгвістичного аналізу. Не допускає помилок в усній та писемній формах мовлення.
- B 4,5 (добре) Студент має міцні і системні знання, під час виконання практичних завдань робить поодинокі помилки, може допустити неточності у формулюванні термінів.
- C 4 (добре) Студент знає програмний матеріал повністю, має практичні навички з культури усного і писемного мовлення, але допускає помилки, йому важко навести власні приклади.
- D 3,5 (задовільно) Студент знає основні теми курсу, але його знання мають фрагментарний характер, він не може навести приклади. Пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Робить помилки в усному і писемному мовленні.
- E 3 (задовільно) Студент має фрагментарні знання з тем курсу, він не може навести приклади. Пояснює теоретичний матеріал на побутовому рівні. Робить помилки в усному і писемному мовленні.
- X2 (незадовільно) з Студент має фрагментарні знання з усього курсу. Не володіє термінологією, оскільки понятійний апарат не сформований. Не вміє викласти програмний матеріал. Мова студента невиразна, обмежена, бідна, словниковий запас не дає змоги оформити ідею. Практичні навички на рівні розпізнавання.
- F1 (незадовільно) з Студент не знає програмного теоретичного матеріалу, не має практичних навичок з культури усного і писемного обов'язковим мовлення.
- повторним вивченням

Модулі самостійної роботи

Модуль самостійної роботи № 1

6. Чергування голосних фонем.
7. Чергування приголосних фонем.
8. Зміни звуків у потоці мовлення (подовження і подвоєння приголосних, асиміляція приголосних, спрощення в групах приголосних).
9. Особливості вимови голосних звуків.
10. Особливості вимови приголосних звуків.

Література:

24. Бондар О.І., Карпенко Ю.О., Микитин-Дружинець М.Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія / Навч. посіб. – К.: ВЦ “Академія”, 2006. – 368 с.
25. Дудик П.С. Стилістика української мови: Навчальний посібник. – К.: ВЦ “Академія”, 2005. – 368 с.
26. Дудик П.С., Литовченко В.М. Сучасна українська мова: Завдання і вправи: Навч. посіб. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 264 с.
27. Мацько Л.І. та ін. Стилістика української мови: Підручник / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько; за ред. Л.І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.
28. Пентиліук М.І. Культура мови і стилістика. – К.: Наук. думка, 1996. – 238 с.
29. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. – К.: Либідь, 1992. – 247 с.
30. Сучасна українська літературна мова: Підручник / М.Я. Плющ, С.П. Бевзенко, Н.Я. Грипас та ін.; за ред. М.Я. Плющ. – К.: Вища шк., 2006. – 430 с.
31. Сучасна українська літературна мова: Стилістика / За ред. акад. І.К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – 588 с.
32. Сучасна українська мова: Підручник / О.Д. Пономарів, В.В. Різун, Л.Ю. Шевченко та ін.; за ред. О.Д. Пономарева. – К.: Либідь, 2005. – 488 с.
33. Тоцька Н.І. Сучасна українська літературна мова. Фонетика. Орфоепія. Графіка і орфографія. Завдання і вправи: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 1995. – 151 с.
34. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навч. посіб. – К.: Літера, 2000. – 688 с.

Модуль самостійної роботи № 2

4. Морфеміка як розділ науки про мову.
5. Морфемний аналіз слова.
6. Словотворчий аналіз слова.

Література:

1. Волкотруб Г.Й. Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфологічних засобів мови: Навч.посіб. – К.: ТОВ “ЛДЛ”, 1998. – 176 с.
2. Дудик П.С., Литовченко В.М. Сучасна українська мова: Завдання і вправи: Навч.посіб. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 264 с.
3. Історія української мови: Хрестоматія/ Упорядники С.Я. Єрмоленко, А.К.Мойсієнко. Автор передмови С.Я.Єрмоленко. – К.: Либідь, 1996. – 288 с.
4. Колоїз Ж.В., Малюга Н.М., Явір В.В. Сучасна українська літературна мова: Збірник завдань для лабораторних робіт. – К.: Знання, 2006. – 256 с.
5. Мацько Л.І. та ін. Стилiстика української мови: Підручник / Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько; за ред. Л.І.Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.
6. Пентиліук М.І. Культура мови і стилістика. – К.: Наук.думка, 1996. – 238 с.
7. Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. – К.: Либідь, 1992. – 247 с.
8. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л.І.Мацько, М.Я.Плющ та ін.; за ред. А.П.Грищенка. – К.: Вища шк., 1993. – 366 с.
9. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ М.Я.Плющ, С.П.Бевзенко, Н.Я.Грипас та ін; за ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 2006 . – 430 с.
10. Сучасна українська літературна мова: Стилiстика/ За ред. акад. І.К.Білодіда.– К.: Наук.думка, 1973. – 588 с.
11. Сучасна українська мова: Підручник / О.Д.Пономарів, В.В.Різун, Л.Ю.Шевченко та ін.; за ред. О.Д.Пономарева. – К.:Либідь, 2005. – 488с.
12. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навч. посіб. – К.: Літера, 2000. – 688 с.

Модуль самостійної роботи № 3

9. Особливості відмінювання іменників I відміни.
10. Особливості відмінювання іменників II відміни.
11. Особливості відмінювання іменників III відміни.
12. Особливості відмінювання іменників IV відміни.

13. Особливості відмінювання прикметників.
14. Творення ступенів порівняння якісних прикметників.
15. Особливості відмінювання числівників.
16. Особливості відмінювання займенників.

Література:

- a. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови / І.Вихованець, К.Городенська; за ред. І.Вихованця. – К.: Унів.вид-во “Пульсари”, 2004. – 400 с.
- b. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. – К.: Наук.думка, 1988.
- c. Волкотруб Г.Й. Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфологічних засобів мови: Навч.посіб. – К.: ТОВ “ЛДЛ”, 1998. – 176 с.
- d. Волох О.Т. та ін. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис / О.Т.Волох, М.Т.Чемерисов, Є.І.Чернов. – К.: Вища шк., 1989. – 334 с.
- e. Горпинич В.О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: ВЦ “Академія”, 2004. – 336 с.
- f. Дудик П.С. Стилiстика української мови: Навч. посiб. – К.: ВЦ “Академія”, 2005. – 368 с.
- g. Дудик П.С., Литовченко В.М. Сучасна українська мова: Завдання і вправи: Навч.посіб. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 264 с.
- h. Колоїз Ж.В., Малюга Н.М., Явір В.В. Сучасна українська літературна мова: Збірник завдань для лабораторних робіт. – К.: Знання, 2006. – 256 с.
- i. Леонова М.В. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. – К.: Вища шк., 1983. – 262 с.
- j. Мацько Л.І. та ін. Стилiстика української мови: Підручник / Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько; за ред. Л.І.Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.
- k. Пентиліук М.І. Культура мови і стилістика. – К.: Наук.думка, 1996. – 238 с.
- l. Пономарів О.Д. Стилiстика сучасної української мови. – К.: Либiдь, 1992. – 247 с.
- m. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ: Навч.посіб. / М.Я.Плющ, О.І.Леута, Н.П.Гальона. – К.: Вища шк., 2003. – 287 с.
- n. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л.І.Мацько, М.Я.Плющ та ін.; за ред. А.П.Грищенка. – К.: Вища шк., 1993. – 366 с.
- o. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ М.Я.Плющ, С.П.Бевзенко, Н.Я.Грипас та ін; за ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 2006. – 430 с.
- p. Сучасна українська літературна мова: Стилiстика/ За ред. акад. І.К.Білодiда.- К.: Наук.думка, 1973. – 588 с.
- q. Сучасна українська мова: Підручник / О.Д.Пономарів, В.В.Різун, Л.Ю.Шевченко та ін.; за ред. О.Д.Пономарева. – К.:Либiдь, 2005. – 488с.

- г. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навч. посіб. – К.: Літера, 2000. – 688 с.

Модуль самостійної роботи № 4

4. Типи неповних речень.
5. Порядок слів у реченні.
6. Способи передачі чужої мови на письмі.

ЛІТЕРАТУРА:

- a. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
- b. Волох О.Т. та ін. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис / О.Т.Волох, М.Т.Чемерисов, Є.І.Чернов. – К.: Вища шк., 1989. – 334 с.
- c. Дудик П.С., Литовченко В.М. Сучасна українська мова: Завдання і вправи: Навч.посіб. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 264 с.
- d. Колоїз Ж.В., Малюга Н.М., Явір В.В. Сучасна українська літературна мова: Збірник завдань для лабораторних робіт. – К.: Знання, 2006. – 256 с.
- e. Мацько Л.І. та ін. Стилїстика української мови: Підручник / Л.І.Мацько, О.М.Сидоренко, О.М.Мацько; за ред. Л.І.Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.
- f. Пентиліук М.І. Культура мови і стилїстика. – К.: Наук.думка, 1996. – 238 с.
- g. Пономарів О.Д. Стилїстика сучасної української мови. – К.: Либідь, 1992. – 247 с.
- h. Сучасна українська літературна мова. Збірник вправ: Навч.посіб./ М.Я.Плющ, О.І.Леута, Н.П.Гальона. – К.: Вища шк., 2003. – 287 с.
- i. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ А.П.Грищенко, Л.І.Мацько, М.Я.Плющ та ін.; за ред. А.П.Грищенка. – К.: Вища шк., 1993. – 366 с.
- j. Сучасна українська літературна мова: Підручник/ М.Я.Плющ, С.П.Бевзенко, Н.Я.Грипас та ін; за ред. М.Я.Плющ. – К.: Вища шк., 2006. – 430 с.
- k. Сучасна українська літературна мова: Стилїстика/ За ред. акад. І.К.Білодіда.- К.: Наук.думка, 1973. – 588 с.
- l. Сучасна українська мова: Підручник / О.Д.Пономарів, В.В.Різун, Л.Ю.Шевченко та ін.; за ред. О.Д.Пономарева. – К.:Либідь, 2005. – 488с.
- m. Шкуратяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Навч. посіб. – К.: Літера, 2000. – 688 с.
- n. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – К.: ВЦ “Академія”, 2004. – 408 с.

Підсумкова тека

I модуль

Контрольні запитання:

1. До якої сім'ї, групи та підгрупи належить українська мова? Що таке державна мова?
2. Які різновиди стилів сучасної української літературної мови?
3. Які функції фонем, чим зумовлено виникнення варіантів фонем?
4. Які явища відносять до фонетичних засобів мовлення?
5. Які особливості українського наголосу?
6. Якими ознаками характеризується слово та які його функції?
7. Які групи слів належать до загальнонавживаної лексики, її стилістичні можливості?
8. Які групи слів належать до стилістично обмеженої лексики?
9. Які основні шари споконвічних слів в українській лексиці?
10. Яке місце в словниковому складі мови займає іншомовна лексика, які особливості її вживання?

II модуль

Контрольні запитання:

1. Що таке лексико-семантичні групи слів?
2. Що таке полісемія, чим спричинена її поява?
3. Які мовні явища відносять до конкретних виявів переносності?
4. Що таке метафора, яка її основа?
5. Що таке метонімія, як вона виникає?
6. Що таке синекдоха, яка її основа?
7. Що таке синоніми, на які групи вони поділяються?
8. Що таке омоніми, які їх групи та стилістичні функції?
9. Що таке пароніми, у чому сутність їх стилістичного вживання?
10. Що таке антоніми, як формується антонімічний ряд?
11. Як членується лексика української мови за частотністю вживання слів?
12. Чому виникає потреба в архаїзмах та історизмах?
13. Чим зумовлена поява неологізмів, які їх стилістичні функції?
14. Які сполучення слів називають фразеологізмами, які їх стилістичні функції?
15. Які основні словотворчі засоби та їх стилістичні функції?

III модуль

Контрольні запитання:

1. Які основні ознаки іменника як частини мови?
2. Які стилістичні особливості лексико-граматичних розрядів іменника?
3. Які показники роду іменника, яка стилістика категорії роду?
4. Які форми має категорія числа іменника, її стилістичні особливості?
5. Які функції, значення відмінків іменника?
6. Які основні ознаки прикметника як частини мови, розряди прикметників та їх стилістична насага?
7. Стилiстична своєрiднiсть форм ступенiв порiвняння прикметникiв.
8. Категорiальне значення та морфологiчнi ознаки числiвника, особливостi стилiстичного вживання.
9. Які типи словозміни числiвникових парадигм?
10. Які слова називаються займенниками, їх ознаки, особливості стилістичного використання?
11. Які особливості відмінювання займенникiв?
12. Яке категорiальне значення та морфологiчнi ознаки дiєслова?
13. Які є види і способи творення видових пар?
14. Якими засобами виражається категорія особи?
15. Які є часи дієслова?
16. Як утворюються способові форми дієслова?
17. Які є стани дієслова, що вони означають?
18. Які морфологiчнi ознаки iнфiнiтива, дiєприкметника та дiєприслiвника?
19. Які ознаки прислiвника як частини мови, їх розряди та стилістична функція?
20. Що таке прийменники, які відношення вони виражають?
21. З якими відмінками вживаються прийменники, які їх стилістичні функції?
22. Які слова називають сполучниками, у чому полягає їх стилістична функція?
23. Яка роль часток у мові?

IV модуль

Контрольні запитання:

1. Які речення називаються односкладними, їх різновиди та стилістична своєрідність?
2. Які речення є поширеними / непоширеними, повними / неповними, у чому полягає комунікативно-стилістична сутність неповних речень?
3. Що таке словосполучення? Які семантико-синтаксичні відношення між його компонентами?
4. Які члени речення називаються головними чому їх стилістична індивідуальність?
5. Які члени речення належать до другорядних, їх функції?

6. Яка функція парцельованих членів речення?
7. Які члени речення називають однорідними, їх стилістичні можливості?
8. Що таке відокремлені члени речення, які їх стилістичні можливості?
9. Яку функцію виконують у реченні вставні, вставлені компоненти, звертання?
10. Які основні ознаки складносурядного речення?
11. Які основні ознаки складнопідрядного речення?
12. Які основні ознаки безсполучникового речення?
13. Чи є синтаксична синонімія серед складних речень?
14. Від чого залежить стилістична спроможність складних речень?
15. Що таке період, у чому полягає своєрідність його стилістики?
16. У чому полягає стилістичне використання абзаців і тексту?

Питання до екзамену

1. До якої сім'ї, групи та підгрупи належить українська мова? Що таке державна мова?
2. Які різновиди стилів сучасної української літературної мови?
3. Які функції фонем, чим зумовлено виникнення варіантів фонем?
4. Які явища відносять до фонетичних засобів мовлення?
5. Які особливості українського наголосу?
6. Якими ознаками характеризується слово та які його функції?
7. Які групи слів належать до загальноповсякденної лексики, її стилістичні можливості?
8. Які групи слів належать до стилістично обмеженої лексики?
9. Які основні шари споконвічних слів в українській лексиці?
10. Яке місце в словниковому складі мови займає іншомовна лексика, які особливості її вживання?
11. Що таке лексико-семантичні групи слів?
12. Що таке полісемія, чим спричинена її поява?
13. Які мовні явища відносять до конкретних виявів переносності?
14. Що таке метафора, яка її основа?
15. Що таке метонімія, як вона виникає?
16. Що таке синекдоха, яка її основа?
17. Що таке синоніми, на які групи вони поділяються?
18. Що таке омоніми, які їх групи та стилістичні функції?
19. Що таке пароніми, у чому сутність їх стилістичного вживання?
20. Що таке антоніми, як формується антонімічний ряд?
21. Як членується лексика української мови за частотністю вживання слів?

22. Чому виникає потреба в архаїзмах та історизмах?
23. Чим зумовлена поява неологізмів, які їх стилістичні функції?
24. Які сполучення слів називають фразеологізмами, які їх стилістичні функції?
25. Які основні словотворчі засоби та їх стилістичні функції?
26. Які основні ознаки іменника як частини мови?
27. Які стилістичні особливості лексико-граматичних розрядів іменника?
28. Які показники роду іменника, яка стилістика категорії роду?
29. Які форми має категорія числа іменника, її стилістичні особливості?
30. Які функції, значення відмінків іменника?
31. Які основні ознаки прикметника як частини мови, розряди прикметників та їх стилістична насага?
32. Стилiстична своєрiднiсть форм ступенiв порiвняння прикметникiв.
33. Категорiальне значення та морфологiчнi ознаки числiвника, особливостi стилiстичного вживання.
34. Які типи словозміни числівникових парадигм?
35. Які слова називаються займенниками, їх ознаки, особливості стилістичного використання?
36. Які особливості відмінювання займенників?
37. Яке категоріальне значення та морфологічні ознаки дієслова?
38. Які є види і способи творення видових пар?
39. Якими засобами виражається категорія особи?
40. Які є часи дієслова?
41. Як утворюються способові форми дієслова?
42. Які є стани дієслова, що вони означають?
43. Які морфологічні ознаки інфінітива, дієприкметника та дієприслівника?
44. Які ознаки прислівника як частини мови, їх розряди та стилістична функція?
45. Що таке прийменники, які відношення вони виражають?
46. З якими відмінками вживаються прийменники, які їх стилістичні функції?
47. Які слова називають сполучниками, у чому полягає їх стилістична функція?
48. Яка роль часток у мові?
49. Які речення називаються односкладними, їх різновиди та стилістична своєрідність?
50. Які речення є поширеними / непоширеними, повними / неповними, у чому полягає комунікативно-стилістична сутність неповних речень?
51. Що таке словосполучення? Які семантико-синтаксичні відношення між його компонентами?
52. Які члени речення називаються головними чому їх стилістична індивідуальність?
53. Які члени речення належать до другорядних, їх функції?
54. Яка функція парцельованих членів речення?

55. Які члени речення називають однорідними, їх стилістичні можливості?
56. Що таке відокремлені члени речення, які їх стилістичні можливості?
57. Яку функцію виконують у реченні вставні, вставлені компоненти, звертання?
58. Які основні ознаки складносурядного речення?
59. Які основні ознаки складнопідрядного речення?
60. Які основні ознаки безсполучникового речення?
61. Чи є синтаксична синонімія серед складних речень?
62. Від чого залежить стилістична спроможність складних речень?
63. Що таке період, у чому полягає своєрідність його стилістики?
64. У чому полягає стилістичне використання абзаців і тексту?

***Технічний редактор – Блах Е.Л.
Головний редактор – Беляєва О.Ю.***

Підписано до друку 28.05.2008. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк. 3,02. Наклад 100

Друк здійснено з готового оригінал-макета у видавництві ХДУ.
Свідоцтво серія ХС № 33 від 14 березня 2003 р.
Видано Управлінням у справах преси та інформації облдержадміністрації.
73000, Україна, м. Херсон, вул. 40 років Жовтня, 4. Тел.: (0552)32-67-95.